

A VÖRÖSLÁBÚ LÚDRÓL.

Irta: FÉNYES DEZSŐ.

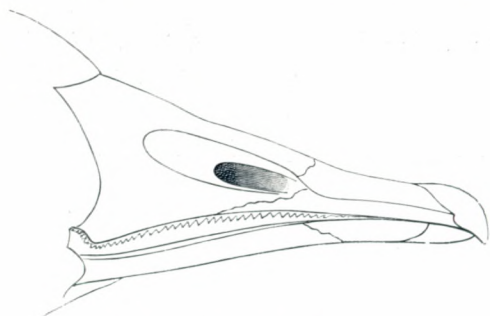
HA VISSZATEKINTÜNK az állattan történetébe, csodálatosnak fogjuk találni azt, hogy a kultúra terjedése és a természetbúvároknak szakadatlan működése közben, melynek célja a körülöttünk nyüzsgő élő lények föl kutatása és megismerése: fordított arány áll fenn a mindig szűkebb és szűkebb ismeretlen területek s az évenként ismertetett új fajok száma között. Nem sok fog hiányozni a millióból, ha összeszámoljuk azokat az állatfajokat, a vastagbőrű emlőskolosszusoktól kezdve a mérhetetlenül apró mikroszkópiumos véglényekig, melyeket a századok tudósai az irodalomban rendszerbe foglalva megismertettek. Azt hihetné az ember, hogy munkálkodásuk legalább is nagyon közel visz fáradozásuk céljához, az állatvilág tökéletes megismeréséhez. Csak közelebb. Az ismert fajok száma bizonyára még ma is csak kis törtrész az ismeretlenekhez mérten. A végeredmény számát alkalmasint sohasem fogja elérhetni az emberiség. Ki tudja, mit rejt mélyében a mindig csak csekély mértékben megközelíthető oceán, melynek minden cseppjében egyszerű szervezetek ezrei nyüzsgönek s az élet jelenségeit mutatják: táplálkoznak,

növekednek, szaporodnak, ingerlékenyek és mozognak! Mit rejtenek magukban a még ismeretlen szigetek, szárazföldek síkságai, hegyei és erdei?

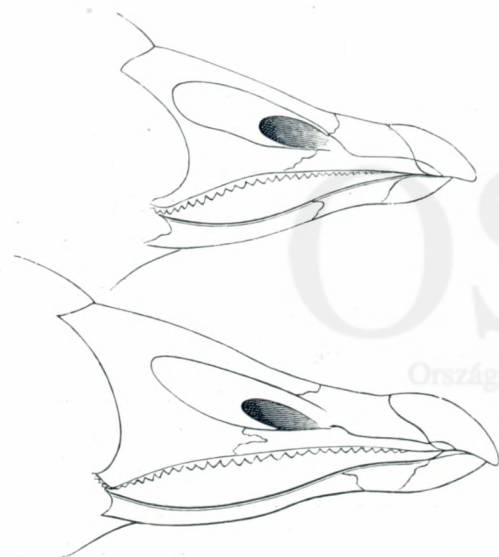
Minél nehezebben közelíthető meg valamely terület, annál kevesebbet tudunk állatairól. A civilizált vidékeken jutottunk legközelebb célunkhoz, a hől főként a nagyobb állatfajokat már jobbára mind ismerjük s többé-kevésbé tudjuk szokásaikat.

A kultúra nemcsak hogy határt szab a fajok elterjedésének, de életfeltételeiket megváltoztatva vagy elvonva, szerfölött apasztja számukat. Hol vannak ma azok a

magyar őserdők, melyekben hajdan nagy számmal tanyázott a bölény, jávorszarvas és más főnséges vadak? A hódító kultúra ma már a felhőbe burkolt szirteket háborgatja, melyek még pár évtizeddel ezelőtt a levegőig urának, a szakállas keselyűnek fészékét oltalmazták. Hol vannak ma hazánkban azok a beláthatatlan síkvizek, kiöntések, rengeteg nád-erdők, hol a legkülönbözőbb vizivadak milliói kavarogtak! Czímeres jószág görnyed az eke előtt s kóczos pulikutya fordítja a nyáját. Manapság ritkaságszámba megy, ha a kultúra alatt álló területeken honos nagyobb fajok között újdonság is akad.

A vöröslábú lúd csőre. (MADARÁSZ rajza.)

A vetési lúd csőrének kisebb és nagyobb formája.
(MADARÁSZ rajza.)

Ezért keltett nagy föltűnést, mikor vagy tíz évvel ezelőtt egyik angol madártani folyóiratban SUSHKIN orosz ornithologus tudatta, hogy Kelet-Oroszországban, az ufai kormányzóságban nyolcz vadlúdat lőtt, melyek, mint az összehasonlításnál kiderült, a tudományra nézve egészen új fajnak bizonyultak. Ha lúdról hallunk, az ezrekre rúgó csapatok jutnak eszünkbe, melyek elárasztják a tarlót a láthatárig. Lehetséges-e, hogy az új vadlúdon, bár föltűnően különbözik rokonaitól, a természetvizsgáló és vadász szeme nem akadt meg? Honnan jöttek e jövevények, hol voltak eddig e madarak? Hol van költőhelyük s mily útírányt követnek vonulásukban? Vagy talán a kutatók felületességében rejlik az ok s nem méltatták figyelemre? E kérdésekre nincs felelet. SUSHKIN épen azért az *Anser neglectus* tudományos nevet adta a szóbanforgó érdekes fajnak. Magyarul vöröslábú vagy vékonycsőrű lúdnak nevezhetjük, mindkét név fontos ismertető jelekre lévén alapítva. Magyarországból e fajt

első ízben DR. MADARÁSZ GYULA 1900-ban állapította meg, a központi vásárcsarnokból szerzett hím példány alapján, melyet állítólag Pancsován 1900 január 1-én lőttek. Azóta már több magyar példány került.

A vöröslábú lúd a rokonfajok között legközelebb áll a vetési lúdhoz* s attól a következőkben tér el: csőrének középső része és lábai rózsás hússzínűek, míg ezé élénk narancssárgák; csőre rendszerint karcsúbb, az alsó káva töve alacsonyabb, ajka kevésbé duzzadt; a felső káva fűrészpereme gyengébben fogacsolt. Az idemellékelt ábrák a vöröslábú lúd és a vetési lúd csőrének jellegzetes formáit vannak hivatva föltüntetni.

* *Anser fabalis* (LATHAM), vagy *A. segetum* (GMELIN).

A vöröslábú lúd testalkata valamivel nagyobb, tollzatában a barna alapszínezet egy gondolattal intenzívebb, mint a vetési lúdé. A vöröslábú lúd Közép-Szibériában honos, míg a vetési lúd Európát, Laplandtól Oroszorszáig lakja. Utóbbi télen Közép- és Dél-Európába vonul.

Az elmúlt év decemberének végén egy Siklón (Arad vm.) lőtt vöröslábú gunárt kaptam. Szárnyát a serét több helyen roncsolta, néhány szem pedig mellébe furódott. Szemének élénk tűzébe vetve reményemet, gondos ápolás alá vettem. Sebeiből fölgyógyult s ma a legjobb egészségben tölti napjait élete párjával, egy kis vetési lúddal,

Vöröslábú és vetési lúd.

melyet Német-Szent-Péteren (Arad vm.) 1904. év őszén lőttek. E kis tojó félszárnyát a lövés elvitte, egyébként nem sérült meg. A vöröslábút az idén, nyáron, miután szárnya meggyógyult és repülni kezdett, operációnak vetettük alá; jobb szárnyából az első öt evezőtollnak megfelelő csontot kivettük. E műtét a szárnyak egyensúlyát fölbillentve, repülésre képtelenné teszi a madarat örök életére, a nélkül, hogy a szárnytollak megnyirbálása által elcsufítaná. Így hát rendben volna. Abban a szerencsés helyzetben, hogy egy eleven vöröslábú ludat fogságban tartva, kényelmesen figyelhetek, szokásaiból egy-két részletet óhajtok ismertetni. Életmódjáról az irodalomban alig van említés téve. Tudtommal ez az első fogságban tartott példány. (A képen baloldalt a fűben áll.)

Kevés madarat ruházott föl a természet olyan óvatossággal és éberséggel, mint a vadludakat, a mi képessé teszi őket arra, hogy a közeledő ellenséget hihetetlen távol-

ságban észrevegyék s előbb, mint épen idejekorán szárnyrakelve, megmentsek bőrüket. Hogy valakinek legelő libacsapatot megközelíteni sikerüljön, úgy mondják, disznója kell hogy legyen. Néha azonban egész konda sem elég. Jelenti egy kanász, hogy liba van a határban s hozzá ezer és ezer, a disznófürösztő partján, a kondába vegyülve, néhány darab pár lépésnyire a kanászoktól. Úgy is volt. Subába bujva, hason csúszva igyekszünk lőtávolba jutni, fedezetül használva minden göröngyöt, disznótúrást, a szikes rét kiégett fűtorzsáit. A bágyadt őszi nap tétova sugara megbotlik a homályos folyt-aczélcsovön s elcsúszik rajta. Golyónak is nagy távolságból egymásután nyujtogatják nyakukat és fölemelkedik a csapat. A rengeteg libából egy sem került puskvégre. S épen ez a csodálatos óvatosság, bizalmatlanság a fogságba esett vadlúdnál rövid idő alatt mondhatnám őszinte bizalommá változik át. Eleinte kézbevetelkor szárnycsapásokkal, rugdalódzásokkal és csőr csípésekkel tiszteletet megérdemlő energiával védekezett. Földre téve zárt helyen sarokba menekült s lelapulva, mozdulatlanul várta a közeledőt, majd nyakát a föld fölött alacsonyan kinyújtva sziszegett feléje; szabadban hangos tapsolással a földet verve és szárnyaival csapkodva rohant fák alá, ritka bokrokba vagy alacsonyabb gazba, menekülés közben is körültekintéssel választva meg a helyet, hogy tollazatának színe beleolvadjon a környezetbe s nyujtott nyakkal minden irányban szabadon láthasson. Itt meglapulva oly közel engedte az embert, hogy szinte ráléphetett volna. Végső szükségben lassan fölemelkedve, óvatosan lábalt el földözet alatt s csak azután kezdett robogni. Az ujoncz-huszárt, mielőtt lovához engedi, kitűnő tapasztalati útbaigazításokkal oktatja ki őrmester úr, nem véve tekintetbe azt az eshetőséget, hogy az ujoncz talán ló mellett nőtt fel s tud vele bánni. Hogy a lóállás előtt a lovat hangosan nevéen szólítva figyelmessé tegye és kifaroltassa, aztán a szemébe nézve egyenesen a fejéhez menjen; mint fogja meg fél kezével áll alatt a kötőféket, mint veregesse meg másik kezével a ló fejét és nyakát s hogyan csúsztassa kezét a lapoczkától a far felé. Határozottan közeledjen a lóhoz; hirtelen odaugrás a lovat fölingerli, bátortalan közeledés gyanakodóvá teszi stb. stb. Ilyen és hasonló fogások képezik alapköveit az állattartásnak, szelidítésnek és idomításnak; az utóbbinak azonban szükségszerű föltétele, hogy az idomítandó állat bizonyos mértékben fejlettebb értelemmel bírjon. Megszelidíteni azonban a legtöbb állatot lehet, ha a gazda szeretettel, érzékkel, tapasztalattal s a mi talán a legfontosabb, sok idővel rendelkezik, hogy azzal mennél többet foglalkozhassék. Libuskám megszeliidítésére azt a száz állaton kipróbált módot használtam, mely sohasem hagyott cserben. Leteszem a földre: szaladjon! Szalad is, a merre lát. Figyelem: merre tart, hová húzódik; egy darab ideig békében hagyom, hogy biztonságban érezze magát. Aztán nagyon nagy, majd mindig szűkebb körökben, állandóan reá nézve, meg-megállva, halkan csillapítólag szólítva kerülgetem, legfőképen arra vigyázva, hogy fektéből föl ne zavarjam. Mennél több időt szánunk e kerülgetésre, mennél óvatosabban végezzük azt s mennél gyakrabban ismétljük meg, a vad annál rövidebb idő alatt szokja meg közelségünket s nyerjük meg bizalmát.

Mind a két ludat téli időben kaptam, beteg állapotban, seblázban, s ápolás végett tavaszig zárt meleg helyen tartottam. Most már, hogy egészségesek, egész éven át a

szabadban vannak, a telet kivéve éjjel-nappal, a mikor éjjelre behajtatnak s a nagy hidegben és hóban egész nap zárva maradnak. Csodálatos, hogy ezek az északi madarak, melyek részben nálunk telelnek, mennyire érzékenyek a hideg, különösen a nedves hideg iránt. Talán azért, mert nem repülhetnek. Nagyon könnyen meghűlnek, a mi erős náthában, bélhurutban és hirtelen lesoványodásban nyilvánul. 1904 telén a tojót átfázva, átnedvesedve és teljesen lesoványodva, csaknem élettelenül találtam; csak a tűzhelyen melegítve — szinte sütvé — kelt életre s ezért azon a télen meleg helyen kellett tartani. Ettől eltekintve sohasem volt a legkisebb bajuk sem, bár az időjárás szerint élénkebbek vagy bágyadtabbak, tollazatukat simábban vagy lazábban hordják. Már ősszel kezdődik beszoktatásuk egy falból és drótból való volièerebe, melynek drótfonata télire bedeszkáztatik. A beszoktatás abból áll, hogy kezdetben a volièere előtt, majd magában a volièereben kapják a szemes takarmányt; estére beterettetnek, pár nap múlva maguktól sétálnak be éjjelre. Nagyon bőven igényelnek szalma-almot, mert télen a hig ürüléktől nedves alom biztos meghűlésre vezet.

A vöröslábú szemestakarmányt egész éven át kap, épen úgy, mint társa, a vetési lúd, bár sokkal jobban szeret legelni. Különösen kedvencz eledele a vizililiom kardalakú levele, melynek sokszor két-három arasznyi hosszú leharapott része csőrében, mint a rózsaszedő ollóban megmarad s mintegy szecs kavágógéppel aprítja begyébe. Ősztől tavaszig, mikor nem legelhet, főtt zöldségféléket és langyos vízben áztatott kenyeret kap pótlékképen. Télen mennél kövérebb, annál kevésbé érzékeny a hideg iránt. Rendkívül érdekes, miként eszi a kukoriczát. Az első szemeket tízszer is elejti, míg egyszerre két-három szemet biztosan elhelyez csőrében s úgy morzsolja, mint a hogy két diót egymáshoz szorítva roppantunk össze tenyerünkben.

Legtöbbet a képen látható kövek közrül tartózkodnak s a gyepon keresztül ugyanazon, általuk taposott csapáson járnak; a tojó mindig a kövön, a gunár mellette a fűben tartózkodik. A meleg elől egy fenyőcsoportba menekülnek, melynek fái már abban a korban vannak, hogy fölkapaszkodva, csak felső ágaik képeznek a nap sugaraitól oltalmazó ernyőt, derekukon alig van gally; a talaj, néhány tő páfrányt és ritka gazcsomókat leszámítva, kopasz. Sűrű bokrokba sohasem bújnak. Legkedvesebb mulatásuk a fürdés; egy cementmedenczében óriási lubiczkolást, bukdácsolást visznek véghez, fejfel, lábbal, szárnynyal és farkkal dolgozva. Fürdés után kiterjesztett szárnyakkal hanczúroznak a napon, majd tollazatuk fésüléséhez fognak s a homokra feküsznek sütkérezni.

Juliusban vedlenek; a szárny valamennyi evezőtollát egyszerre veszíti el. Vadászember előtt ismeretes az, hogy a természetben is a rucza- és libaféle vizivad ilyenkor. a vedlés előrehaladott stádiumában röpképtelenné válik, olyannyira, hogy kutyával apportiroztatható.

Életmódjukban bizonyos szabályosnak nevezhető napirendet állapíthatunk meg, a mitől alig térnek el. Közel a házhoz, a lépcső mellett töltik az éjszakát, a helyet úgy választva meg, hogy azt az ablakból kiszűrődő lámpafény megvilágítsa. Reggel egyenesen az úszatóhoz mennek, valami kevés szemestakarmányt harapnak s pár kortyot isznak. Aztán a kerten végigsétálva kedvencz köveik felé tartanak, a hol délig

időznek; útközben legelnek. 11 óra tájban előre jönnek, kukoriczát esznek, megfürödnek, közben isznak, majd a ház előtti homokos térségen napfürdőt vesznek. Délután a fenyőfák alá húzódnak s ott maradnak, míg a nap csaknem lehanyatlik. Aztán hátra sétálnak legelni, majd a kövekre ülnek. Estefelé újból előre jönnek, megfürödnek s a ház körül sétálgatnak, vagy henyélnek. Télen a több-kevesebb elzárás szerint napirendjük megfelelőleg változik.

A fényképen bizonyára mindenkinek föltűnik a kövön álló vetési lúd szoborszerű merevsége. Egyik nagybátyám, egyszersmint vadászember, pár lépésnyiről is kitömöttnek hitte. Minden meglepetéskor abban a pillanatban mered meg. Egyszer nagyon is váratlanul, mellékuton befordulva elébe toppantam, a mint épen szembejött velem. A lépés mozzanatában, egyik lába letéve, a másik fölemelés közben, meghajlított, a földet már alig érintő ujjakkal és úszóhártyákkal szoborrá meredt s több mint félóraig néztünk farkasszemet; a dolgot akkor is én untam meg s folytattam utamat.

E ludak, melyek a természetben különösen őszszelel és télen nagy csapatokban járnak, fogságban is nehezen nélkülözik a társaságot. Fogoly példányaim minden élőt bálványoznak. A kis vetési tojó három-négy évvel ezelőtt egy árva gólyával kötött szoros barátságot; alig mozdult mellőle s mindig lábainál aludt. Aztán egy szárnyazott, nyomorék gácsér tökéscruczával barátkozott össze. A gácsér «Lilikéért», a szép libuskáért teljesen elhanyagolta csunya feleségét, egy esetlen, tarka parasztruczát, mely terméketlen tojásokat rakott. Valóságos bolondja volt Lilikének a vadrucza; árnyékként követte s gyakran nagy erőfeszítéssel totyogott utána, lépten-nyomon megbotolva csüngő szárnyában. Az udvarló életének egy féltékeny óriás emdeni gunár vetett véget, mely hölgyszolgálatra berendeltetvén, hivatva volt Lilikét szórakoztatni. E hivatásnak azonban a legjobb igyekezettel sem volt képes megfelelni a nehézsúlyú műbirkózó, durva lévén ahhoz, hogy a finomlelkületű hölgy szívének húrjait gyöngéd érintéssel hozza rezgésbe. Lilike menekült a visszataszító külsejű atléta elől, egy lánczon kikötött rókához. Leült tisztas távolban tőle, a meddig a lánc nem ért el, s «Csirkász» ezer mókájában keresett szórakozást. Életében kevés volt a változatosság. A hosszú zárdai évek alatt a magányban bizonyára kialakította lelkében az eljövendő ideál képét.

Az idei tavasz Lilikének madárdalt, virágillatot és — egy érdekes vékonycsőrű gavallért hozott. Megjött, akit várva várt. A meglepetés örömeinek mámorában, a nő szeméremről szinte megfeledkezve, tárt szárnyakkal röptült a mánka felé, időt sem engedve annak, hogy jövetelének célját előadja. De nem is volt rá szükség. Megértették egymást szavak nélkül. A napnak teljes huszonnégy óráját együtt töltik s ketten is «libasorban» járnak. Ha egy perczig nem látják egymást, a kis coquette kedves gagyogással hivatgatja lovagját, mire az némileg érdes gaga-val felel. Nem lehet szebb párt képzelni, mint e két boldog halandót. Lilike minden mozdulata megnyerő és kecses, hangja behizelgő, ő maga a megtestesült báj, diszkrét kaczársággal fűszerezve. Az a hullámzó, libegő iskolázott up to date műjárásforma, mely a végletekig hajtva a Dunaparton messziről megkülönbözteti a lipótvárosi affektált dámákat, Lilikének természetes istenadományja; minden lépésében, minden fordulatában elragadó. Párjának mindenben kedvében jár s nem kis mértékben sikerült elkapatnia. A vöröslábúról

hanyag előkelőség ri le, kissé hiú és képzelődő, a mi bizonyára a nagy kényeztetésnek okozata. Legújabbban mindketten egy uhu-bilincsre csatolt királysasért lelkesednek. Eleinte nagyon féltek tőle s néhány napig nem voltak láthatók. Később azonban, miután meggyőződtek a fészekből kiszedett, teljesen szelid fejedelmi rab jóindulatáról, bizalmaskodásukban annyira mentek, hogy oly közel üldögélnek és éjszakáznak a sas mellett, hogy az lábát kinyujtva, bármikor torkon ragadhatná valamelyiküket. Érdeklődve szemlélik a sas étkezését, de alkalmasint csudálkoznak azon, hogy a fejedelem lábait is segítségül veszi az élő galamb felaprításánál.

Az emberhez hasonlóképen rendkívül ragaszkodnak. Ha a kertben sétálunk, hol előttünk, hol mögöttünk bukkannak föl s lépésről-lépésre velünk tartanak. A «diabolo» alá futkosva nagyon kell ügyelnünk, hogy a szó szoros értelmében lábatlankodó kíváncsi nézőkben meg ne botoljunk. Ha tovamegyünk, ők is követnek s a társaságba vegyülve megint csak alkalmatlankodnak. Lehanyatlott a nap, beköszöntött az első kellemes tavaszi este. A szabadban terített asztalon lámpa ég. Élesen világítja meg a közeli tárgyakat, sötét torz-silhouettejeiket a távolba vetíti. Rezgő fénye átszűrődik a lombkulisszákon s egyik két sugara félig boldog libuskáim szeméhez tánczol. Félálomban, akaratlanul, mint az éji bogár jönnek a fény felé, elkábulva a tavasz bódító illatától, a párás levegőtől. Talán azt álmodták, hogy a hold jött föl, az szórja ezüstös fényét. Talán azt álmodták, hogy holdfényben repülnek ezernyi csapatokban — költőhelyük, a boldog fészek felé... Nem hisznek szemüknek. Nem a hold, lámpa világít! Az asztalig érnek, mereven bámulnak a fénybe... Szárnyaszegettek!

